

Batı Dünyasında “İsrail” Çatlağı

Haziran ayının 19’unda ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ve ABD’nin Birleşmiş Milletler (BM) Daimi Temsilcisi Nikki Haley, düzenledikleri basın toplantısında “Konseyin kronik bir İsrail ön yargısı” olduğu gerekçesiyle ülkelerinin BM İnsan Hakları Konseyi’nden çekildiğini ilan ettiler. ABD 2017 yılında da “İsrail karşıtı tutumunu” gerekçe göstererek BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nden (UNESCO) ayrılmıştı.

ABD’nin İsrail lehine olan BM kurumlarındaki tercihlerini siyasi, kültürel ve ekonomik birçok alanda görmek mümkün. Özellikle Trump’ın başkan seçilmesinden sonra ABD’nin tam desteğini alan İsrail’in Ortadoğu’daki hedeflerine ulaşmak için çeşitli manevralar içine girdiği görülüyor. İsrail’in kibir dolu bu politikaları, ABD’nin bölgedeki etkisini azalttığı kadar, 2. Dünya Savaşı ile birlikte dünyaya büyük ölçüde yön veren ABD liderliğindeki Batı orijinli siyasi ve ekonomik sistemi de tehdit eder hale geldi. Ortadoğu’da İsrail’in tek taraflı ve hukuksuz uygulamaları, ABD’nin Kudüs kararı, Batı ile İran arasında imzalanan P5+1 Nükleer Anlaşması’nın iptali ve benzeri uygulamalar, Avrupa ile ABD ilişkilerini -daha doğrusu Batı dünyasını- İsrail kaynaklı bir parçalanmanın eşiğine getirdi.

ABD Başkanı Trump’ın Kudüs ve İran Nükleer Anlaşması’ndan çekilme kararları, İslam dünyasını olduğu kadar dünya siyasi ve ekonomik düzenine hâkim olan Batı ittifakını da derinden etkiledi. Ciddi tartışmalara ve çatlaklara sebep olan bu kararlar, Batı dünyasının genel olarak mutabakat içinde olduğu Kudüs’ün uluslararası ve bağımsız statüsünün korunması ve İran’ı da sistem içine almayı planlayan adımlarının baltalanması anlamına geliyor ve bütün bu gelişmelerde İsrail’in merkezî rolü ve etkisi açıkça görülüyor.

Bu durum Batı dünyasını hiç olmadığı kadar bölünmeye sürüklemesinin yanı sıra İsrail’in Batı’daki imajının da büyük ölçüde olumsuz yönde değişmesine sebebiyet veriyor.

ABD’nin aldığı ve İsrail kaynaklı olduğu Kudüs ve İran’la varılan anlaşmanın iptali kararları, ABD tarafından domine edilen ve Batı ittifakı olarak tanımlayabileceğimiz Batı dünyasında, özellikle ABD ile Avrupa ülkeleri arasında, anlaşmazlıkların ve giderek tırmanan bir çatışma dilinin yanı sıra fiilî olarak artan bir rekabetin tetikleyicisi olarak da öne çıkıyor.

Avrupa’nın başat güçleri olan Fransa, Almanya ve İngiltere’nin açık bir şekilde karşı olduğu ve reddettiği Kudüs ve İran kararları, Batı dünyasının ne kadar parçalı olduğunu göstermesi bakımından önemli bir veri olarak tarihî hafızadaki yerini aldı. BM Güvenlik Konseyi oylamalarında ABD’nin yalnız kalması ve Avrupalı müttefiklerini hiçe sayması, bütün bunlara ilaveten İngiltere’nin *Brexit* kararı, Batı ittifakında son dönemdeki en kritik hadiseler olarak dikkat çekiyor.

ABD Politikalarının İsrail ve Batı’daki Etkisi

Yahudilerin Avrupa’da trajik bir tarihî geçmişi olmasına rağmen İsrail, Batı’daki olumsuz Yahudi imajını etkisiz hale getirmeyi başarmış ve hatta Batı siyasetine yön verme arayışında da oldukça etkili olmuştur.

ABD’nin tartışmasız desteği ve tarih boyunca İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin sağladığı büyük katkılarla İsrail, Ortadoğu’da istikrarlı bir yapı kurmayı başarmıştır. İsrail’in kuruluşunda olduğu kadar gelişiminde de Batı dünyasının kritik ve merkezî rolü olduğu bir gerçektir. İsrail sadece bu ülkelerin desteğini almakla kalmamış, zaman içerisinde söz konusu Batılı ülkelerin siyasi elitlerini ve bunların fikirlerini şekillendirmeyi de başarmıştır. İsrail’in iradesi ve politikaları, başta ABD olmak üzere Batı dünyasında İsrail lobisinin çalışmalarıyla sivil toplum kuruluşları, enstitüler, okullar, medya ve finans dünyası gibi alanlar üzerinde de büyük ölçüde belirleyici olmuştur.

Bu arada İsrail, öncelediği hedeflere ulaşmak için lobileri ve ekonomik kuruluşları ile kendisine karşı ülkeleri politik olarak şekillendirme siyaseti de izlemiştir. Bu bağlamda Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi sivil kaoslar yaratarak ve çeşitli manipülatif eylemlerle hükümetleri zorla değiştirme yoluna dahi gitmiştir.

Bu çerçevede yalnız ABD’ye bakıldığında bile ABD’nin Ortadoğu ile ilgili kararlarında buradaki İsrail

lobisinin ne kadar etkili olduğunu ve aslında alınan tüm ittifak veya çatışmacı kararların ardında İsrail'in bulunduğunu görmek mümkündür. Bu anlamda literatüre geçen önemli bazı akademik çalışmalar da mevcuttur. Bunların en meşhurlarından biri Stephen M. Walt ve John Mearsheimer'in kaleme aldığı *İsrail Lobisi ve ABD Dış Politikası* adlı çalışmadır.

ABD Kongresi'nde ve en önemlisi de bütün Batı dünyasında kültürel ve popüler kamuoyu oluşturma gücü, İsrail'in bir diğer önemli özelliğidir. Batı siyaseti üzerindeki rolü ve etkisi kritik önemde olan İsrail, işlediği bütün hukuksuz fiiller karşısında, hem ABD hem de Avrupa Birliği ülkelerinde kendine sadık siyasi ve kültürel bir elit yaratmayı başarmıştır.

Bununla birlikte İsrail devletinin kurulmasından sonra farklı zamanlarda İsrail ile Batı dünyası arasında bazı anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. Ortadoğu'daki meselelerle ilgili olarak, özellikle de Filistin konusunda, Batılı ülkelerden farklı bir vizyona sahip olan İsrail, BM gibi genel olarak Batı dünyasının değerlerini temsil eden kurumların Filistin ile ilgili aldığı birçok kararı tanımamıştır. Bu tutumu, aslında mevcut konjunktürde dünyadaki siyasal sisteme hâkim güçlere de bir meydan okuma anlamına gelmektedir. İsrail tek taraflı olarak tüm dünyayı karşısına almış ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1967 sınırları çerçevesinde iki devletli 242 sayılı kararını ve çözüm çabalarını da baltalamıştır. Uyguladığı şiddet dolu ve insan haklarına aykırı politikaları, İsrail'in kuruluşunda temel rol oynayan Batılı güçlerin de tepkisini çekmiştir.

***

2010 yılından itibaren Arap Baharı süreci ile birlikte bölgesel ve uluslararası konjunktür değişmeye başlamıştır. ABD'nin bölgedeki varlığı zayıflarken global anlamda Çin'in ekonomik büyümesi ve Rusya'nın tekrar önemli bir güç haline gelmesi, ABD'de olduğu gibi Avrupa ülkelerinde de değişimin kaçınılmaz olduğunu ve bu yeni sistemde yeni bir pozisyon alınması gerektiğini ortaya koymuştur.

Avrupa ülkelerinin, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak ve alternatif enerji kaynaklarını çoğaltmak adına özellikle İran'ın enerji kaynaklarına yönelme isteği, İsrail'in ve dolayısıyla ABD'nin bölgesel vizyonunda ana kırılma noktasını oluşturmaktadır.

İsrail, enerji konusunda Rusya'dan bağımsız olmak isteyen ve bu doğrultuda politikalar geliştiren Avrupa ülkelerine karşı İran'a yönelik izolasyon politikalarını teşvik etmekte ve bu amaçla da genel olarak Ortadoğu'da, özelden de Suriye'de, İran'ın desteklediği gruplara olası bir askerî saldırı için Trump yönetimindeki ABD'de yoğun lobi faaliyetleri yürütmektedir.

Önümüzdeki süreçte ABD küresel ticaret ve ekonomi için muhtemelen yeni kurallar koyacaktır. Trump, aldığı kararlarla ABD'nin Batılı ortaklarına ve müttefiklerine güvenmediğini ortaya koymaktadır. ABD'nin özellikle İran'la nükleer anlaşmanın feshi ve Amerikan elçiliğinin Kudüs'e taşınması kararları, küresel ticaret kurallarını değiştirerek ABD ve Avrupa kamuoylarında derin bir çatlağa sebep olmuş ve Avrupa imajına ciddi zarar vermiştir.

Öte yandan Avrupa'nın enerji arzını çeşitlendirme ve Rusya'ya olan bağımlılığını azaltma mücadelesi de bugün için başarısız olmuştur. Dahası İsrail'in daha fazla kriz yaratma hamlesi, Batı'yı bölmeyi büyük ölçüde başarmış görünmektedir. İsrail'in ortaya koyduğu vizyon, büyük olasılıkla Batı kampındaki anlaşmazlıkları ve "soğuk" çatışmaları her zamankinden daha fazla tetikleyecektir. Bu durumun muhtemel sonucu olarak da Avrupa ülkeleri ile Çin ve Rusya arasında yakınlaşma ve ilişkilerde yeni bir sayfa açılması ihtimali öne çıkmaktadır.

Batı ittifakında İsrail kaynaklı sorunlar günümüzde artık sadece lafzi olarak kınama düzeyinde kalmayıp Batı dünyasının birbirine düşmesine sebep olmaktadır. İsrail'in Ortadoğu'da yerleşmesine göz yuman hatta yardım eden Batılı ülkeler için İsrail, artık önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Batı dünyasının kurduğu sistemi tanımayı reddeden ve bu sistemin bozulmasına vesile olma ihtimali yüksek olan İsrail, önümüzdeki süreçte Batı kamuoyunda daha da tartışılır hale gelecektir.

Öte yandan bütün bu gelişmelere rağmen Batı dünyasındaki çatlakta İsrail başat rol oynamasa dahi, ilişkilerin seyrinin -geçmişte yaşanan hadiselerle ilgili olarak- Batı kamuoyunun hafızasını tekrar canlandırma ihtimali de bir hayli yüksektir. Hasılı, Batı ittifakında yaşanan bu çatlaklarda İsrail'in belirleyici

taraf olması, Avrupa ülkelerinin ve halklarının Yahudilere yönelik tarihî şüphelerini ve güvensizliğini uyandıracığı ve yakın gelecekte İsrail'in daha fazla sorgulanmasına sebep olacağı açıktır.